

ASTA VALIUKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

BIBLINIAI ĮVAIZDŽIAI ŠIUOLAIKINIAME LIETUVOS TEATRE: IMITACIJA, TRANSFORMACIJA, DEFORMACIJA

Biblical Images in Contemporary Lithuanian Theatre:
Imitation, Transformation, Deformation“

SUMMARY

The Bible has always had a great influence on the art of Western civilization. Biblical images and motifs are often used in literary works and theatrical events. This article covers three possible exemplars of the relation between Biblical images and text of the performance which function in the contemporary Lithuanian theatre (1990–2009). These exemplars are: imitation, transformation, and deformation. The imitational relation is revealed in the staging of E. Nekrošius „Canto of Cantos“; the transformational relation is clear in the play „Lord, smile on us“ of R. Tuminas; and the play „P.S. Case O.K.“ of O. Koršunovas represents the deformational relation. The ideal biblical images are the most common in these performances. When being imitated, they correspond with the message of the Revelation. When one transforms them, their dramatic side is accentuated. In the case of deformation, they are taken out of the context of Revelation and become just a means of expression of the main ideas of the performance.

SANTRAUKA

Biblija visuomet darė didelę įtaką vakarų kultūros menui. Bibliniai įvaizdžiai ir motyvai dažnai naudojami literatūros kūriniuose, teatro pastatymuose. Straipsnyje atskleidžiami trys galimi bibliinių įvaizdžių santykio su spektaklio tekstu tipai (imitacija, transformacija ir deformacija), kurie funkcionuoja šiuolaikinio Lietuvos teatro pastatymuose (1990–2009). Imitacinis santykis atskleidžiamas E. Nekrošiaus „Giesmių giesmės“ pastatyme, transformacinis – R. Tumino spektaklyje „Nusišypsok mums, Viešpatie“, o deformacinis – O. Koršunovo spektaklyje „P.S. Byla O.K.“ Analizuojamuose spektakliuose dažniausiai naudojami idealieji bibliniai įvaizdžiai, kurie imitacijos atveju atitinka Apreiškiminę žinią, transformacijos atveju akcentuojama dramatiškoji jų pusė, o deformacijos atveju šie įvaizdžiai visiškai išimami iš Apreiškiminio konteksto, tapdami tik priemone išreikšti pagrindines spektaklio idėjas.

RAKTAŽODŽIAI: Bibliniai įvaizdžiai, šiuolaikinis Lietuvos teatras, imitacija, transformacija, deformacija.

KEY WORDS: Biblical images, contemporary Lithuanian theatre, imitation, transformation, deformation.

IVADAS

Biblija nuolat inspiruoja šiuolaikinius menininkus. Pasitelkdami biblinius įvaizdžius, motyvus menininkai dažnai reflektuoja savo patirtis. Šias patirtis žinomi Lietuvos režisieriai labai įvairiai perteikia savo spektakliuose, kuriuose ryškus biblinių įvaizdžių naudojimas pasižymi sudėtinga dramaturgine medžiaga ir aukštu meniniu lygiu. Vertėtų atkreipti dėmesį, jog kintant pasaulėžiūrinėms sistemoms, įsigalint postmodernistinei estetikai kinta ir santykis su Biblijos tekstu. Šventojo Rašto tekstas įgauna naujų perteikimo būdų, kurie pastebimai vyrauja šiuolaikiniame Lietuvos teatre.

Apžvelgus teatrologinius tyrimus paaiškėjo, jog iš esmės biblinių įvaizdžių analizei Lietuvos teatro pastatymuose nebuvo skiriama daug dėmesio. Panašiomis temomis yra publikuojami pavieniai straipsniai. Daugiausia dėmesio sakraliniams įvaizdžiams, simboliams teatro sferoje skiria teatrologė V. M. Truskauskaitė. Teatrologės tyrinėjimų objektai, reflektuojantys sakralinę tematiką, yra

labai įvairūs. Leidiniuose buvo publikuoti straipsniai apie Jėzuitų baroko teatrą, kuriame teatrologė tyrinėjo Šv. Ignaco Lojolos dvasinių pratybų įtaką teatro pastatymams.¹ Taip pat V. Truskauskaitė domisi sakralinio teatro atspindžiais Č. Milošo kūryboje.² Remdamasi šiuo autoriumi teatrologė tyrinėja ir ieško sakralinio teatro naratyvų, simbolių šiuolaikinio Lietuvos teatro pastatymuose.³ Šie darbai yra nedidelė išimtis teatrologijos tyrimų srityje. Todėl bibliniai įvaizdžiai šiuolaikinio Lietuvos teatro pastatymuose yra aktualus ir tyrinėtinas objektas, juo labiau, jog teatrologijoje dar nebuvo atlikta išsamaus šią temą apimančio tyrimo. Kadangi biblinių įvaizdžių funkcionavimas spektaklio erdvėje yra analizuojamas pirmą kartą, todėl atskleisti biblinių įvaizdžių santykiui su spektaklio tekstu remiamasi literatūrologinėmis teorijomis. Literatūrologės D. Čiočytės išskirti trys biblijos santykio su tekstu variantai: imitacijos, transformacijos ir deformacijos⁴ yra pritaikomi spektaklių analizei.

„GIESMIŲ GIESMĖ“:
BIBLINIS SANDOROS ĮVAIZDIS – IMITACIJA

„Giesmių giesmė“ – Senojo Testamento knyga, turinti ne vieną biblinio įvaizdžio interpretaciją. Šiame tyrime naudojamos Sandoros įvaizdžiu kaip geriausiai atspindinčiu „Giesmių giesmės“ prasminį klodą.

Galima išskirti kelis aspektus, kurie padės suvokti „Giesmių giesmės“ kūrinio prasmę. Pirmiausia poema gali būti

suprasta kaip Dievo ir jo išrinktosios tautos sandoros įvaizdis, Dievo besąlygiška meilė savo tautai, ir jo tautos atsakas į Dievo meilės kvietimą. Šventajame Rašte randame šią pamatinę „Giesmių giesmės“ reikšmę: „knyga hebrajų ir krikščionių tradicijoje dažniausiai suprantama kaip Dievo ir Dievo tautos meilės palyginimas, kartu išreiškiantis

įkvėptą žmogiškosios meilės idealą.⁴⁵ „Giesmių giesmėje“ skambančiame lyri- niame dialoge Jo ir Jos pokalbis – tai Dievo ir jo tautos pokalbis, kuris išreiš- kiamas įsimylėjėlių kalba. Jos (tautos) troškimas yra susitikti savąjį Dievą, gy- venti apsuptai jo meilės, būti arti jo vy- nuogyne, prieglobstyje. Tame Meilės kelyje yra išbandymų, kančios, laukimo, ieškojimo, tačiau Dievas nepaliauja kvie- tęs savo tautos link jo artumo, amžinojo būsto, meilės pilnatvės. „Giesmių Gies- mės“ pabaigoje išreiškiamas troškimas kuo greičiau susitikti su mylimuoju Die- vu: „Skubėk, mano mylimasis, būk panašus į gazelę ar jauną briedį kvapiuo- siuose kalnuose“ (Gg 8, 14).

Sandoros įvaizdis naudojamas apibū- dinti Jėzaus ir Bažnyčios meilės santykį. Šiuo atveju įvaizdžio prasmė praplečia- ma iki mistinės santuokos sąvokos. Ir, kaip pažymi literatūrologas N. Frye, „Prisikėlęs Kristus yra Jaunikis, o jo iš- ganyti žmonės – Nuotaka“⁴⁶. Sandora yra itin stiprus ryšys tarp Dievo ir žmogaus: Senajame Testamente Dievas, sudaryda- mas sandorą su savąja tauta, galima sa- kyti, susituokė su ja. Taip užsimezges ryšys yra užantspauduotas, patvirtintas ir nenutraukiamas. Jėzus žemiškąją san- tuoką pakelia iki sakramento lygmens, santuoka yra pašventinta, pakelta iki dieviškojo lygmens. Taigi „Giesmių gies- mės“ pokalbyje girdime Jėzaus – Dievo Sūnaus – kvietimą atsilipti į Meilę.

Teologų, ypač šiandieninių (pvz., Jo- no Vailionio), akcentuojama dar viena sandoros įvaizdžio prasmė. „Giesmių giesmė“ – tai dviejų įsimylėjėlių pokal- bis, šiuo atveju labiau akcentuojamas žmogiškasis lygmuo, meilė tarp vyro ir moters kaip sandoros / santuokos įvaiz-

dis. „Giesmių giesmėje“ nuolat vyksta dialogas, nėra aišku, kas iš tiesų yra po- emoje vaizduojami mergina ir vaikinai, iš teksto sunku suprasti jų visuomeninį statusą. Ar tai turtingi jaunuoliai, ar pa- prasti įsimylėjėliai? Jie nusakomi tik įvar- džiais Ji ir Jis, kartais jų pokalbis per- traukiamas choro, kuris tarsi vaizduoja tos vietos, kurioje gyvena įsimylėjėliai, bendruomenę, choras kartais komentuo- ja, klausia, tačiau daugiausia girdime merginos ir vaikinų pokalbį:

[Jis] „Kokia tu graži, mano mylimoji, kokia tu graži, tavo akys kaip balandžių!

[Ji] „Koks tu gražus, mano mylimasis, iš tikrųjų gražus! Mūsų guolis pavėsinėje; sijos mūsų namų – iš kedrų, o gegnės – iš kipa- risų (Gg 1, 15–16).

Nuo dviejų įsimylėjėlių meilės paky- lama iki Dieviškosios meilės lygmens. Ji yra nesibaigianti, tai ne vienadienis įsi- mylėjimas.

Dar kartą vertėtų pabrėžti išskirtas tris pamatines „Giesmių giesmėje“ atlie- piamo sandoros įvaizdžio prasmes. Tai sandora tarp Dievo ir jo mylimosios tau- tos, tarp Įsikūnijusio Dievo – Kristaus – ir Bažnyčios (o kartu ir kiekvieno išganyto žmogaus) bei žmogiškosios meilės san- dora / santuoka tarp vyro ir moters. Me- no kūrinio, šiuo atveju E. Nekrošiaus spektaklio, kontekste sandoros įvaizdžio prasmės galima ieškoti visais trim aspek- tais. Nė vienas nenukrypsta nuo pagrindi- nės „Giesmių giesmės“ paskirties, ku- ri įeina į Apreiškiminę⁴⁷ Biblijos tikrovę: Meilės išaukštinimo, apoteozės ir gyriaus Meilei skelbimo, nes Dievas yra Meilė. Tą pabrėžia ir teologas J. Vailionis: „Bib- lijos meilės poema nuolat vinguriuoja tarp grožio ir Grožio, ribotumo ir bega-

lybės, tikrovės ir transcendencijos, kūniškumo ir dvasingumo, – nė vieno jų nenuvertindama, nesupaprastindama, nepažemindama <...>.⁸ Taip atskleidžiama dieviškosios ir žemiškosios sferų jungtis, anot teologo, „Giesmių giesmė“ yra tiesiog susitikimo giesmė, prakalbanti susitikimo duetu.⁹

E. Nekrošiaus pastatytame spektaklyje matoma tik dalis Šventojo Rašto „Giesmių giesmės“ teksto. Inscenizacijoje tekstas pateiktas ne nuosekliai, scenos komponuojamos inversiškai, tačiau tai nesugriauna fabulos laiko struktūros. E. Nekrošiaus režisūra pasižymi vizualumo dominante, tai būdinga ir šiam pastatymui. Trumpas „Giesmių giesmės“ dialogas patalpinamas į dviejų valandų trukmės spektaklį, prisodrintą vizualinės dramaturgijos. Ir, kaip pastebi teatrologė R. Vasinauskaitė: „akivaizdu, kad Nekrošius stato ne „Giesmių giesmės“ tekstą – tekstas tik sujungia nepaprastu greičiu skriejančius pirmosios nuodėmės, pirmosios meilės, šventyklos statymo, nusidėjimo, mylimojo paieškų vaizdinius“.¹⁰ E. Nekrošiaus sceniniame „Giesmių giesmės“ pastatyme atsispindi dviejų įsimylėjėlių meilės istorija. Spektaklyje galima matyti nuorodas į sakralumo ir profanacijos sritis, kurios susijungia. Čia gimsta ir auga įsimylėjėlių Meilė.

Spektaklio pradžioje priešais žiūrovų akis iškyla nedideli pailgi bokšteliai su kryžiais ir įvairiais ornamentais ant jų viršūnių. Bokštai, sustatyti ovalu dešinėje ir kairėje pusėje, tarsi supa scenos erdvę. Priešais pačiame centre pastatytas balta marška uždengtas stalas, kuris primena altorių. Taigi erdvė nuo pat pradžios nurodo sakralios erdvės patyrimą. Tai nėra konkreti Bažnyčios erdvė ar žy-

dų sinagoga. Galima sakyti, jog tai tiesiog šventykla, kuri nurodo spektaklyje kuriamą sakralumo dimensiją. Nuorodas į sakralios erdvės kūrimą pastebi ir lenkų kritikas T. Kornas: „<...> pritemdyta erdvė primena koplyčią. Centre – balta marška apdengtas altorius, jį supa nu-gludintos metalinės, laibus balionų siluetus atkartojančios formos, primenančios skulptūras ar lietuviškus kryžius. Toje erdvėje plūša trys moterys. Tarsi pasišaipydamos iš savęs, pokštaudamos, o sykiu keistai orios, jos pradeda „Giesmės“ apeigas“.¹¹ Iš tiesų jau spektaklio pradžioje erdvė įgauna rituališkumo, subėgusios, besišlavinėjančios merginos, kartas nuo karto vis skambteli į sustatytus metalinius bokštelius, taip erdvė pripildoma garsų, kurie signalizuoja, jog turi prasidėti kažkas svarbaus, panašiai kaip bažnyčiose varpų skambesys praneša apie būsimą Eucharistijos šventimą. Taip spektaklyje prasideda dviejų jaunuolių meilės šventimas.

Meilę įžemina scenos erdvę užpildantys paprastų kaimo merginų ir vaikinų balsai (aktorių kūno plastika pabrėžia grubumą, kai kuriose komiškose situacijose taip pat nevengiama grubaus pajukavimo (netikro jaunikio prikallimo prie kryžiaus scena), bei įvairūs lietuvių kaimo buitį ir kasdienybę primenantys rekvizitai: (pjūklas, siūlai, pjautuvas ir kt.). Nuo aukojimo stalo nutraukiama marška atveria po juo esantį priekalą. Taip scenos erdvė įgauna kasdienės erdvės konotacijas. Galų gale scenoje išvystame Jį (akt. Salvijus Trepulis) ir Ją (akt. Aldona Bendoriūtė). Sukuriama žaisminga jų susitikimo scena. Reikėtų paminėti, jog spektaklyje Mylimoji aktyviai veikdama scenos erdvėje užima do-

minuojančią poziciją. Moteriško prado aktyvumą „Giesmių giesmės“ poemoje pažymi ir J. Vailionis: „Giesmių giesmės“ moteris ne tik pirma imasi iniciatyvos, bet ir pati save apibūdina“¹².

Prasidėjusi meilės istorija patiria išbandymų: ilgesio, kančios, skausmo, svaigulio. Visus šiuos kelionės link amžinosios meilės aspektus randame ir „Giesmių giesmės“ naratyve. Paprastomis priemonėmis kuriamas scenovaizdis ir atskiros mizanscenos atskleidžia „Giesmių giesmės“ prasminį klodą. Viena tokių scenų yra palapinės statymas. Jaunuoliai iš paprastų siūlų ričių surezga stoginę, tarsi palapinę, tai Mylimosios namai. Palapinė nurodo ir į sakralią sferą, nes Senajame Testamente Dievas dažnai kviečia statyti palapinę. Palapinė Senajame Testamente ilgą laiką atstojo šventyklą. Palapinės svarbą randame ir Naujajame Testamente, kuomet po Jėzaus Atsimainymo ant Taboro kalno, matę šį įvykį jo mokiniai Petras, Jokūbas ir Jonas prašė Jėzaus: „Rabi, gera mums čia būti. Pastatykime tris palapines: vieną tau, antrą Mozei, trečią Eliju“ (Mk 9, 5). Pastatyti palapines – tai būti sandoroje su Dievu, vienybės pilnatvėje. Šią nuorodą į Mylimosios meilės sakralumą aptinkame ir „Giesmių giesmės“ kuriamoje mizanscenoje.

Spektaklyje nemažai momentų išreiškia santuokos sakramento svarbą. Kai įskaudinta ir sužeista Sužadėtinė po nakties klajonių pamato atslenkančių dūmų stulpą („Kas ten ateina iš dykumos, tarsi dūmų stulpas, persmelktas miros, smilkalų ir visų kvepiančių pirklio miltelių?“), scenoje pasirodo žmonių minia, nešina ilgomis kartimis, kurių viršuje tuoju pat uždegamos žvakelės ir kartys

virsta deglais. Ši minia kaip judanti nebyli procesija artėja link scenos. Aiškin-damas šios „Giesmių giesmės“ vietos prasmes J. Vailionis pastebi: „Tokią tad vestuvių eiseną – kaip kvepiančių dūmų stulpą – iš tolo atpažįsta nuo Jeruzalės kalvos besižvalgantys žmonės“¹³. Spektaklyje yra naudojami dideli balti popieriaus lakštai, kurie nuo pat pradžių įgyja prasminį klodą. Šis popierius virsta teksto ritiniais, kuriais apsvyniojusios merginos – pasakotojos „skaito“ „Giesmių giesmę“, jie virsta trimitais, kuriais trimituojama apie Mylimosios širdgėlą ir mylimojo paieškas. Taip pat jie tampa irklais, kuriais Mylimoji naktį iriasi ieškoti Mylimojo. Spektaklio eigoje šie ilgi popieriaus lakštai yra apraišiojami merginų baltomis, o vaikinių juodomis juostelėmis, simbolizuojančiomis vyriškąjį ir moteriškąjį pradus. Pačioje paskutinėje spektaklio mizanscenoje popieriaus ritiniai sukraunami altoriaus vietoje, aplink juos sudėliojami jau minėti bokšteliai su kryžiais. Po ilgų ieškojimų, praradimų ir skausmo, meilė yra pašventinama, taip pilnutinai atskleidžiamas ir santuokos, ir sandoros įvaizdis. Ši scena vėl tarsi sujungia žemiškąją ir dangiškąją meilę.

E. Nekrošiaus spektaklyje atskleistas Sandoros įvaizdis, apimantis visas tris minėtasias reikšmes. Scenoje labiau akcentuojama žmogiškoji dviejų jaunuolių meilė, tačiau spektaklio metu kuriamos mizanscenos ir naudojami simboliai geba apjungti ir pakylėti jų meilę iki pašventinimo. Taip dieviškoji sritis susipina su žemiškąja. Biblinis sandoros įvaizdis spektaklyje yra imitacinio pobūdžio. Jis atitinka Apreiškiminę žinią, kurią siunčia „Giesmių giesmės“ tekstas – Meilės šlovinimą.

„NUSIŠYPSOK MUMS, VIEŠPATIE“ – BIBLINĖS KELIONĖS Į PAŽADĖTĄJĄ ŽEMĘ ĮVAIZDIS: TRANSFORMACIJA

Režisieriaus Rimo Tumino 1994 m. pastatytame spektaklyje „Nusišypsok mums, Viešpatie“ ryškus biblinės kelionės į Pažadėtąją žemę įvaizdis. Vilniaus Mažojo teatro spektaklis „Nusišypsok mums, Viešpatie“ pastatytas pagal G. Kanovičiaus romanų „Nusišypsok mums, Viešpatie“, „Ožiukas už porą skatikų“ motyvais.

Šventajame Rašte kelionė į Pažadėtąją žemę yra pagrindinis žydų penkia-knygės (Toros) ir Jozuės knygos įvykis. Dievas nuo pat pradžių vedė savo tautą į Pažadėtąją žemę. Jau Pradžios knygoje Abraomas yra pašaukiamas palikti savo namus ir keliauti ten, kur veda Dievas: „Viešpats tarė Abraomui: „Eik iš savo gimtojo krašto, savo tėvo namų, į kraštą, kurį tau parodysiu. Padarysiu iš tavęs didelę tautą ir palaiminsiu tave; išaukštinsiu tavo vardą, ir tu būsi palaiminimas“. <...> Abraomas išėjo, kaip VIEŠPATS jam buvo liepęs, ir Lotas ėjo drauge su juo. Abraomas buvo septyniasdešimt penkerių metų, kai paliko Haraną“ (Pr 12, 1–2, 4). Abraomas keliaudamas Dievo nurodytu keliu pasiekia Kanaano kraštą, tačiau jame neapsistoja. Abraomui kaip svetimšaliui tenka keltis gyventi į Egiptą. Iš Šventojo Rašto pasakojimo mes sužinome, jog Abraomas tame krašte pasilieka ilgesniam laikui, ten gimsta jo palikuonys. Tačiau Dievas tęsi savo pažadą išvesti mylimą tautą į Pažadėtąją žemę ir išgelbėti iš Egipto nelaisvės. Visų šių įvykių centre yra Mozės asmuo, kuris, kaip ir Abraomas, yra pašaukiamas būti tarpininku

tarp Dievo ir išrinktosios tautos. Mozė taip pat paklūsta Dievui ir tampa tautos pranašu.

Išėjimo knygoje (antra Toros knyga) rašoma, kaip Dievas veda savo žmones iš Egipto nelaisvės į Pažado žemę. Prie Sinajaus kalno sudaroma sandora. Kanaano žemė žydams buvo Pažado žemė, konkreti vieta, kurioje jie galėjo laimingai gyventi. Tačiau, kaip žinome iš Šventojo Rašto istorijos, išėjusiems iš Egipto nelaisvės izraelitams teko 40 metų klaidžioti dykumoje ir dėl nepasitikėjimo Dievu, neklusnumo patirti Dievo siųstus išbandymus. Visa izraelitų kelionė yra nukreipta į troškimą atsidurti Pažadėtoje žemėje. Po ilgos daugelį metų trukusios kelionės, išmirus visai pirmajai kartai, išėjusiai iš Egipto nelaisvės, jų vaikai pasiekia Pažadėtąją žemę ir ten apsistoja. Šis įvykis aprašytas Jozuės knygoje, nes jis tampa pranašo Mozės įpėdiniu ir kartu su savąja tauta užkariauja Kanaaną bei padalija kraštą dvylikai giminių. Taip išpildomas Dievo pažadas savajai tautai. Tačiau tautai duodamas ir perspėjimas branginti tai, ką gavo, neturėti kitų dievų, o pasitikėti vienu Viešpačiu. Per pranašą Jozuę Dievas nuolat kalba savo tautai (Joz 23, 14–16).

Iš tolimesnės istorijos, užrašytos Biblijoje, žinome, jog izraelitų tauta ne kartą sulaužys Dievui duotą pažadą ir Sandora su Dievu bus ne vieną kartą atnaujinama. Senojo Testamento kontekste Pažado žemė iš pirmo žvilgsnio yra konkreti gyvenamoji teritorija, į kurią Dievas veda savo tautą. Todėl žydams, gyvenan-

tiems Toros tiesa, Žemės kaip dovanos gavimas iš Viešpaties yra bene svarbiausias įvykis, patvirtinantis Dievo jiems duotą malonę – vadintis išrinktąja tauta. Vis dėlto Pažadėtosios žemės įvaizdis turi daug gilesnę prasmę. Pažado žemė yra skirta kiekvienam žmogui, nes kiekvienas žmogus yra kviečiamas būti Dievo artumoje.

Naujojo Testamento šviesoje mes galime pamatyti pilnutinę šio įvaizdžio prasmę ir reikšmę. Kelionė į Pažadėtąją žemę, tai kiekvieno žmogaus kelionė į Amžinąjį Dievo prieglobstį, jo paruoštas buveines. Naujajame Testamente Dievas, tapdamas žmogumi, atskleidžia Pažadėtosios žemės prasmę. Atėjus Jėzui žemėje veikia pats Dievas, jis skelbia Gerąją Naujieną, jog kiekvienas žmogus turi galimybę patekti į Dievo karalystę. Dar kartą pažada būti Dievo artumoje ir sąlygas kelionės tikslui pasiekti Jono Evangelijoje skelbia Kristus: „<...> Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas. Niekas nenuveina pas Tėvą kitaip, kaip tik per mane, jeigu pažinote mane, tai pažinsite ir mano Tėvą. Jau dabar jį pažįstate ir esate matę“ (Jn 14, 6–7). Pasitikėjimas Viešpačiu ir sekimas Jėzumi Kristumi veda link tikrojo džiaugsmo ir tikrosios Pažado žemės.

Izraelitų tautos Pažado žemę atspindi Jeruzalės miestas ir duotosios valdos. Naujajame Testamente Jėzus kalba apie Pažado žemę kaip buvimą amžinoje Sandoroje su Dievu. Tai nėra konkreti teritorija, žemė, bet kiekvienam žmogui skirta vieta, kurią kiekvienas laisva valia gali pasirinkti. Tai Naujoji Jeruzalė, kurią randame jau nebe mūsų pasaulio tikrovėje, bet metafiziniam, dieviškame lygmenyje. Šios Naujosios Jeruzalės kaip

galutinio kelionės tikslo apreiškimas skelbiamas Naujojo Testamento paskutiniame skyriuje, Apreiškime Jonui:

Aš regėjau naują dangų ir naują žemę, nes pirmasis dangus ir pirmoji žemė išnyko, ir jūros taip pat nebeliko. Ir aš išvydau šventąjį miestą – naująją Jeruzalę, nužengiančią iš dangaus nuo Dievo; ji buvo išpuošta kaip nuotaka savo sužadėtiniui. <...> Bet aš jame nemačiau šventytklos, nes Viešpats, visagalis Dievas, ir Avinėlis yra jo šventykla. Miestui apšviesti nereikia nei saulės, nei mėnulio, nes jį apšviečia tviskanti Dievo šlovė ir jo žiburys yra Avinėlis (Apr 21, 1–3, 22–23).

Kelionės baigtis – Naujoji Jeruzalė, Dangaus karalystė, pilnutinis Dievo ir žmogaus meilės santykis.

Režisieriaus R. Tumino spektaklyje „Nusišypsok mums, Viešpatie“ biblinis kelionės į Pažadėtąją žemę įvaizdis struktūroja visą pasakojimo veiksmą. Jis tampa karkasu spektaklio vyksmui. Visas spektaklis jungiamas biblinės kelionės į Pažadėtąją žemę motyvo.

Trys žydai: akmentašys Efraimas ben Jokūbas Dudakas (akt. S. Račkys); vandenvežis Šmulė Senderis (akt. V. Grigolis) ir buvęs prekybininkas, o dabar tik paprastas elgetėlė Avneris Rozentalis (akt. G. Girdvainis) išsiruošia į kelionę. Akmentašys Efraimas nori suspėti į savo sūnaus Hiršos teismą, kuris bus teisiamas už pasikėsinimą į generalgubernatorių. Teismas turi vykti Vilniuje, vadinamojoje Lietuvos Jeruzalėje. Girdime, kaip Šmulė drąsina Efraimą: „Nuvažiuosim mes su tavim į Vilnių ir, jei Dievas padės, sugrįšiu atgal. Kiekvienas žydas turi apsilykyti Vilniuje. Vilnius – Jeruzalė tiems, kurie neturi nei jėgų, nei pinigų nusigauti į pažadėtąją žemę.“¹⁴ Tokiu būdu trijų

žydų kelionės pradžia iš karto nurodo biblinės kelionės į Pažadėtąją žemę įvaizdį. Kelionės motyvas lydi viso spektaklio metu, aplink ją koncentruojasi visas veiksmas.

Scenos erdvė užpildyta senais lagaminais, dėžėmis, ryšuliais. Spektaklio pradžioje iš šių paprastų buitinių rakančių sudėliojamas kelionės vežimas:

<...> Spektaklio herojai čiumpa tuos lagaminus, dėžes, ryšulius ir stato iš jų ir savo žodžių, giesmių tarsi mitologinį Babelio bokštą nelyg vergai triūsdami prie piramidės – jų gyvenimą išreiškiančio modelio. Scenoje vos ne iš dulkės, iš nieko kyla siaubingas triukšmas, sambrūzdis, tautų kraustymasis, kur pasaulis įgyja vežimo formą, o į visa tai iš šalies žvelgia nepastebimai atsiradęs Amžinasis žydas su smuikeliu.¹⁵

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Vitalija Truskauskaitė. Dvasinės pratybos Jėzuitų baroko teatre. // *Lietuvos mokslas*, T. IV, 8 knyga, 1996, p. 41–45.
- ² Vitalija Truskauskaitė. Sakralinio teatro refleksija Česlovo Milošo kūryboje. // *Soter*, 2008.
- ³ Vitalija Truskauskaitė. Sacral Theatre Narrative in contemporary Lithuanian Theatre. // *MIK. Nr. 4: meno istorija ir tapatumas*. – VDU leidykla, 2008, p. 152–161.
- ⁴ Imitacijos atveju įvaizdžiai kreipia žvilgsnį į Apreiškiminį kontekstą, jų prasminė struktūra nėra suardoma; transformacijos atveju tekste pabrėžiama dramatiškoji įvaizdžio pusė, akcentuojama ne apreiškinė tikrovė, bet antropocentrinis lygmuo; deformacija išskiriama dviejų tipų a) iliustratyvi – tekste pabrėžiami demoniškieji įvaizdžiai; b) antropocentrinė – akcentuoja ironišką santykį su Biblijos tekstais, tokiu būdu dažniausiai idealieji įvaizdžiai radikalai perkeičiami, deformuojami, netenka savo vidinės semantinės plotmės. Žr.: D. Čiočytė. *Biblija lietuvių literatūroje. Naujosios literatūros studijos*. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.
- ⁵ *Biblija arba Šventasis Raštas: ekumeninis leidimas*. – Vilnius: Lietuvos Biblijos Draugija, 2005, p. 1042.
- ⁶ Northrop Frye. *Words with Power. Being a Second Study of „The Bible and Literature“*. – Canada: Pinguins Books, 1990, p. 224.
- ⁷ Apreiškimas – tai Dievo skelbiama išganymo žinia savo tautai, t.y. visai žmonijai. Biblija perteikia šią pagrindinę žinią.
- ⁸ Jonas Vailionis. *Susitikimo giesmė. Giesmių giesmės knygos komentaras*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2000, p. 137.
- ⁹ Ten pat, p. 52.
- ¹⁰ Rasa Vasinauskaitė. *Giesmės, giedančios teatrą. Eimunto Nekrošiaus spektaklių pėdsakais*. // *7 meno dienos*, 2004, lapkričio 26, p. 5.
- ¹¹ T. Kornas. *Sirenų giesmės*. // *Kultūros barai*, Nr. 11, 2005, p. 5.
- ¹² Jonas Vailionis. *Susitikimo giesmė. Giesmių giesmės knygos komentaras*, p. 17.
- ¹³ Ten pat, p. 80.
- ¹⁴ Rimas Tuminas, Almantas Grikevičius. *Nusišypsok mums, Viešpatie, inscenizacija* [G. Kanovičiaus romanų: „Nusišypsok mums, Viešpatie“ ir „Ožiukas už pora skatikų“ motyvais], Vilniaus mažojo teatro archyvas, 1994, p. 17.
- ¹⁵ Vaidas Jauniškis. Kumelė be vienos pasagos. Grigorijaus Kanovičiaus „Nusišypsok mums, Viešpatie“ Vilniuje Mažajame teatre. // *Kultūros barai*, 1995, Nr. 2, p. 43.

B. d.